

VĚČNÝ IDEALISTA

Štefan Ružovič (*1934)

Museli počkat, až zaprší. Hodili železnou tyč a najednou byla tma. Část elektrického plotu vyzkratovala. Měli asi patnáct minut na to, aby se dostali přes ostře hlídané pásmo, elektrické zajištění ochrany státní hranice. Od svobody je tehdy dělila pouze rozvodněná řeka Morava, která však měla místa, přes něž se dalo dostat bezpečně na druhou stranu. Celou cestu důvěrně znal, vždyť zde vyrůstal. A tak ho nerozrušilo tak jako ostatní, když za nimi několikrát zazněly výstřely do tmy.

Když se stalo z jeho rodné Děvínské Nové Vsi pohraniční pásmo, začal Štefan Ružovič převádět lidi za svobodou. A kvůli tomu nakonec svobodu sám ztratil. Komunistický režim poslal nepolepšitelného třídního nepřítele do vězení hned třikrát. On i přesto říká, že je pořád idealistou.

„Pokud ztratíte svobodu, ztratíte všechno,“ začíná vyprávět sedmdesát let od Vítězného února bývalý politický vězeň z 50. let, někdejší převaděč a zakladatel protistátní skupiny Sova, když nás vítá ve svém malém bytě na plzeňském sídlišti. Podmínky ve vězení ve Valdicích, kde brousili sklo bez povinných ochranných prostředků, mu vážně poškodily zrak, o který později úplně přišel. A dnes se pohybuje jen s obtížemi.

Přesto se ještě nedávno vydal na dalekou cestu. Jako jeden z posledních politických vězňů z 50. let absolvoval nevidomý a na vozíčku spolu s českými a slovenskými filmaři trasu přibližně 1200 kilometrů, až do českého městečka Rtyně v Podkrkonoší.

Štefan je už pouze jeden z několika, kdo si pamatuje, že se v těch místech kdysi nacházel malý lágr pro politické vězně, kterému říkali stejně jako dolu, ve kterém pracovali – Tmavý důl. O existenci tábora, kde vězni těžili radioaktivní uhlí v nelidských podmínkách a skoro každý den někdo zahynul, dnes nevědí ani místní. On vyhrnuje rukáv a ukazuje tetování, které mu lágr dnes připomíná. Nápis „Tmavý důl“ a důlní lampa. Světlo v hloubce temných dolů.

V době, kdy ho zatkli, mu bylo jen osmnáct a půl roku. Do ostrého sporu s režimem se jeho rodina však dostala už krátce poté, co si komunisté v Československu násilně urvali veškerou moc. Pouze pár měsíců po Vítězném únoru zaklepali na jejich vrata dva muži. Mladý Štefan pomáhal právě tehdy otci kácet dřevo. *„Řekli, že jsou z agitační komise komunistické strany a přišli otce přesvědčit, aby do ní vstoupil i on,“* vzpomíná.

„Já jsem ani za Slovenského státu do žádné strany nevstupoval, nebudu ani do té vaší,“ vypoklonkoval otec ze dvora bez diskuse překvapené soudruhy. Nejen s otcem, ale s celou rodinou se potom táhlo v kádrovém posudku, že otec vyhnal členy agitační komise komunistické strany ze zádveří sekerou.

Prvním zklamáním pro Štěpána bylo, že se kvůli tomu nedostal na vysněnou školu. Už tehdy s nevolí pozoroval, jak se mění svět, který doteď dobře znal. Jeho rodná Děvínská Nová Ves pro něj znamenala svobodu, ale po nástupu komunistů se z ní stalo ostře střežené pohraniční pásmo a během krátké doby tu zdomácněli pohraničníci, štěkot vlčáků a ostnatý drát. Přibývali i neznámí lidé pronásledovaní režimem, kteří jediné řešení viděli v útěku nebo jen toužili po svobodě.

Byl mladík, a jak zdůrazňuje, věčný idealista. Tak začal pomáhat. Neznal jména ani osudy. Věděl jen, že mnohým z těchto lidí jde v komunistickém Československu o život. Jeden příběh mu však utkvěl v paměti i po letech.

Mladého Štěpána, který místa ve Vsi jako rodák důvěrně znal, poprosil jednou o pomoc mladý řidič nákladního auta. Ptal se ho, kde je řeka nejmělkčí. Nenechal si poradit, měl vlastní plán. S autem se mu podařilo prorazit zátarasy a přejet Moravou přes mělkčinu až do Rakouska. Na hranicích však tehdy velel jistý Florian Camby, pro něhož byla ochrana státních hranic doslova bojovým úkolem. Řidiče, který bohužel zapadl do bahna, zastřelili už na rakouské straně. A pak ho pohraničníci zavlekli na motorovém člunu zpět do Československa.

Spolu s přáteli založili v roce 1949 i protistátní skupinu proti režimu. Jejími členy se stali i jeho přátelé z dětství: Ferdinand Mislovič, Ján Beleš, Ľudovít Pešadík a Peter Jeck. *„Skupina se jmenovala se Sova, protože jsme pracovali pouze v noci,“* vysvětluje. S kamarády nejdříve vybudovali bunkry. Základny pro lidi pronásledované režimem, které pak převáděli. Později začali tisknout letáky. A komunistům dělali i malé zlomyslné sabotáže.

Někdy v té době se se s nimi zkontaktoval i Eman Vlasič. Bývalý letec, který utekl před nastupujícím režimem do Rakouska, byl v kontaktu s uprchlíky a i on chtěl proti nové totalitě bojovat.

Když se dozvěděli, že komunisté se chystají vystěhovat několik desítek kulacká rodin z Děvínské Nové Vsi, ve tmě si počkali na starostu, skalního komunistu s pistolí. Sebrali mu dokumenty, které měl v aktovce. *„Jestli to ohlásíš na policii, nedočkáš se rána,“* řekli mu. A skutečně jim to prošlo. Ale nevěděli, že už po nich jde Státní bezpečnost.

Státní bezpečnost jejich činnost brzy odhalila. Štěpána zatkli na nádraží v Děvínské Nové Vsi, když se vracel ze školy. Ves byla už v té chvíli obklíčena milicionáři. I dneska si vzpomíná, že to bylo přesně na Mikuláše, 6. prosince 1952.

Členy jejich skupiny soudili ve více procesech. Nejmladšího Petra Jecka pustili na podmínku. Ludvíka Pešadíka a Ferdinanda Misloviče, v té době vojáky základní služby, soudil vojenský soud v Trenčíně. První dostal dva roky, druhý pět. Ján Beleš, jehož přiznání vedlo k zatčení ostatních, dva roky. Nejvyšší trest udělil v červnu 1953 Státní soud mladému Štěpánu Ružovičovi.

„Znal jsem Pankrác, Leopoldov, Ilavu, všechny ty lepší podniky, vážení,“ říká dnes tvrdý mukl chraplavým hlasem. Většinu doby své vězeňské pouti však strávil v dnes skoro zapomenutém lágru v Rtyni v Podkrkonoší, kterému říkali Tmavý důl.

Podmínky v lágru nebyly o nic lepší než v jáchymovských uranových dolech. Muklové bydleli ve starém německém táboře, kde byli kromě nich i retribuční vězni, gardisté či Němci. Českoslovenští vlastenci a patrioti, z nichž mnozí bojovali proti druhé totalitě, těžko zvládali zejména to, že mezi nimi byli také vrazi z Lidic. Paradoxem bylo, že dozorcí se chovali lépe k zmiňovaným retribučním vězňům než k politickým vězňům komunistického režimu.

Pracovali v uhelném dole bez jakékoliv přípravy, i kvůli tomu tam skoro každý den někdo po těžkém úrazu zemřel. Normy byly příliš vysoké, pracovalo se dvanáct hodin denně. A v době volna politické vězně šikanovali náčelník Bydžovský s politrukem Spoustou, kteří se k nim chovali hůř než ke kriminálkům. Štefan, jenž byl v táboře nejmladší, si často vysloužil korekci, vězení ve vězení. Bral to sportovně. Co však nedokázal přijmout a co se ho mimořádně bolestně dotklo, bylo to, když za ním přijeli přes celou republiku jeho rodiče.

Cestovali dva dny a šlapali v metrovém sněhu v zimě do lágru, aby svému synovi dali malý balíček. Celá návštěva netrvala ani pět minut. *„Tohle nesmí, ani tohle, ani tohle,“* řekl přísný náčelník, když mu nedovolil vzít si ani jedno jediné jablko. Často ho napadalo, že rodiče to všechno snášejí asi hůř než on.

V roce 1955 Štefana režim propustil s podmínkou na svobodu. Tam však vzpurný třídní nepřítel dlouho nezůstal a po několika měsících ho zavřeli znovu. *„Údajně jsem v hospodě, kde jsme s mou snoubenkou a bratrancem na Štěpána oslavovali, řekl větu, a to dokonce v češtině: Ať žije československá dělnická třída a její bída,“* kroutí hlavou, když vzpomíná na absurdní důvod, proč putoval za mříže znovu.

Opět skončil ve starém známém lágru. Ale v žádném případě se nechtěl vzdávat. Už dříve se na tomto místě spřátelil se spoluvězněm Egonem Kinaschem, dobrodruhem, který

dostal 25 let za to, že kdysi pracoval pro dvě strany – pro rakouskou i československou rozvědku. Rozhodli se, že spolu utečou.

Ideálním momentem byl v nestřežené chvíli útěk z dolu, kde fáráli. Na svobodě však nepobyli dlouho. Dohnali je dozorci se samopaly.

Po tvrdém vyšetřování Štěpána přemístili do jedné z nejtěžších věznic. Do Valdic u Jičína. Ve starém kartuziánském klášteře hned vyfasoval pověst zběha. Za trest dostal vězeňskou uniformu s modrou páskou a terčem na zádech. Měl zakázané všechny práce mimo budovy kamenné věznice. A tak dral peří, ale také pracoval na výrobě skla. Bez jakýchkoliv ochranných prostředků. Při této práci si natrvalo poškodil zrak, z čehož později na svobodě postupně oslepl.

Když se 28. října 1958 dostal na svobodu, na pokračování studia mohl navždy zapomenout. A nikde pro něj neměli práci. Nakonec se mu podařilo najít si místo díky pomoci dobrých lidí. Celý život nakonec pracoval na nejtěžších pracích. V cihelně nebo kamenolomu. A v roce 1979 zavřel režim odbojného třídního nepřítele na osm měsíců znovu. Ovšem on zůstával věrný pověsti tvrdého mukla a vždy si řekl své.

Bývalý třídní nepřítel stále bydlel ve své rodné Děvínské Nové Vsi, která byla pohraničním pásmem plným spolupracujících obviněných a pomocníků pohraničnicků i veřejné bezpečnosti. V hledáčku Státní bezpečnosti zůstal až do roku 1989.

Něžnou revoluci přivítal s nadějemi, které se však brzy rozplynuly. To když zjistil, že i po letech řídí chod věcí v podniku, kde pracoval, bývalí komunisté. Tehdy si neodpustil svou upřímnost: „*Znovu jsou tam tytéž komunistické svině.*“ A za to si vysloužil krátce po sametové revoluci vyhazov.

Několik let pracoval jako hlídač, ale tři měsíce před odchodem do důchodu se ocitl bez práce. Krátce poté úplně ztratil zrak poškozený těžkými podmínkami ve vězení a postupně mu vypověděly službu i nohy. Začala se ozývat zničená páteř.

Jak se dnes Štefan Ružovič dívá na to, co se stalo? Na to, zda se splnily jeho sny a touhy, za které kdysi bojoval? „*Víte, já jsem v podstatě idealista. To nejkrásnější a nejlepší je pouze v našich snech. Ale musíme nějak žít. Demokracie se rozvíjí, roste jako kytička. To, co tu máme, má do opravdové demokracie stále daleko.*“

Autorka textu Soňa Gyarfašová